

TXOMIN HEGUY

EUSKARAREN EGOERA LARRIA IPARRALDEAN

Irisarriko Ondarearen egunetan, ekitaldi horren hirugarren edizioa zela eta, euskarak Iparraldean ezagutzen duen egoeraren berri eman da.

Hain zuzen, 1996an egin den inkesta soziolinguistikoaren lehen emaitzak plazaratuak izan dira.

Derragun lehenik, Euskal Herriko zazpi probintzietan egin den inkesta horrek, ipar eta hego Euskal Herriaren arteko lotu-
ren indartzeko parada eskaini duela. Euskal Kultur Erakunde-
deko arduradunak bai eta Eusko Jaurlaritzako eta Nafar Gober-
nuko Hizkuntz Politikako ordezkariak urte bat eta erdiz asko-
tan bildu dituen elkarlanaren fruitu emankorra izan baita in-
kesta garrantzitsu hau.

Gainera, Iparraldeari dagokionez, laginaren hautaketa bere gain hartuz bai eta inkestalarien formakuntzaren zati bat segur-
tatuz, Frantziako Estatistika eta Ikasketa Ekonomikoen Institutu
Nazionalak (INSEE erakundearen Akitaniako adarrak hain zu-
zen) babes eta onarpen osoa ekarri dio ikerketa-lan honi.

Hots, Iparraldeko emaitza nagusiak ezagunak dira orain. Euskararen egoera kezkarria baieztatzen dute:

Biztaleriaren laurden batek nonbait han euskara daki Iparraldean

% 1 euskaldun elebakar kondatzen da, elebidunen kopurua % 26koa delarik. Horiei % 9 elebidun hartzaile gehitu behar da (elebidun hartzaileak, euskaraz «zertxobait» hitz egiteko gai direnak edo euskara «ongi» edo «nahiko ongi» ulertzen edo irakurtzen dutenak). Ondorioz, % 64 erdaldun elebakarrak dira gaur egun Iparraldean. Azpimarratzekoa da hala ere, euskaldunen kopurua kontuan hartuz (euskaldun elebakarrak gehi elebidunak), hauen % 64 Lapurdi aldean bizi direla gaurko egunean (Baiona-Angelu-Miarritze zonaldea barne) eta % 36 Nafarroa Beherean eta Zuberoan. Euskaraz ez da beraz Iparralde barnealdean xoilik egiten.

Euskararekilako gaitasuna adinaren arabera neurtzen badugu, euskararen gainbeherakada beldurgarria nabaritzen da

Beste era batera esanda, 50 urtetik gorakoen artean, euskaldunak herena dira; 35-49 urtekoen artean berriz, lau lagunetik bat eta gazteenen artean (16-25 urte bitarteko artean) berderatzietarik bat!

Euskararen transmisio familiarra krisialdian dago

Bikote euskaldunen % 72k seme-alabei euskara irakasten die. Baina gurasoetako batek bakarrik dakielarik, euskararen transmisioa % 11 kasutan gertatzen da! Denok badakigu familiarren eta inguru hurbilaren garrantzia nolakoa den edozein hizkuntzaren geroaren segurtatzeko. Euskararen kasuan ere noski. Baina argi eta garbi agertzen da Iparraldean inolaz ere ez duela familiak xoilik segurtatuko euskararen etorkizuna.

Hala ere, egoera larria izanagatik, ez dugu ezkortasun hutsean erortzeko aitzakiarik. Lehen hizkuntza erdara dutenen artean, % 8k euskararekilako hurbilketa egin dute, % 7 elebidun hartzaile eta % 1 elebidun bilakatu.

Baina, oroz gainetik, euskararen sustapenarekiko interes eta jarrera baikorra agertzen du biztanleriaren erdiak nonbait han.

Atxikimendu nabarmen horretan bermatuz, erran gabe doa hizkuntz antolaketa azkar eta orokor baten programaketa lasterra aldarrikatu dugula, Iparraldean euskaraz grinatzen eta axolatzen garen guztiok.

HIZKUNTZ ANTOLAKETA IPARRALDEAN: GARAPEN KONTSEILUAREN PROPOSAMENDU INPORTANTEAK

Jakin aldizkariaren 1994ko 84. zenbakian agertu ziren artikulua batzuetan, Euskal Herri 2010 titulupean egin zen azterketa garrantzitsuaren berri eman genuen.

Ondorioz, Garapen eta Hautetsien Kontseiluak sortu dira. Hain zuzen, urte honen hasieran, Hautetsien Kontseiluak Iparraldeari dagokion lurralde-eskema baten definitzea eska-

tu dio Garapen Kontseiluari. Sei hilabetez, gizarte zibileko, administraziorako eta politika-munduko bostehun bat presunek barnetik eta hurbiletik parte hartu dute gogoetaldi aberats horretan, ikerketa-bulego eta Garapen Kontseiluko idazkaritzaren gidaritzapean.

1996ko urriaren 26an Uztaritzen egin duen Biltzar Nagusian, Garapen Kontseiluko gehiengo handi batek onartu du azken hilabete hauetan ondua izan den dokumentu orokor bezain zehazta. Hautetsien eskuetan eman izan den txosten garrantzitsu honetan aurkitzen diren 112 proposamenduak, zazpi atal nagusitan banatzen dira:

- Azpiegitura eta lekualdaketak.
- Formakuntza eta goimailako irakaskuntza.
- Kultur antolaketa.
- Hizkuntz antolaketa.
- Etxegintza eta eguneroko bizitza.
- Garapen ekonomikoa.
- Inguramena.

Hizkuntz antolaketari dagokionez, ekintzabide inportanteak proposatuak dira:

- Euskararen eta euskal irakaskuntzaren eskaintza Iparralde osoan hedatzea ama-eskolan eta lehen mailan zazpi urte barne, eta honen jarraipena antolatzea bigarren mailatik unibertsitateraino.

- Helduen irakaskuntza eta alfabetatzea azkartzea.

- Ahozko eta idatzizko komunikazioa zabaltzea gizarteko eta administrazioko eremu guztietan.

- Euskarazko komunikabide modernoan aldeko politika orokor bat bideratzea, lehenetsunak direlarik:

- 1) Hiru euskal irratien esperientzian oinarrituz, interes orokorreko euskal irratigintza sendo eta profesional bat xutik ezartzea.

- 2) Euskal kultura sostengatzen duen Udalen Batzarraren sostenguarekin, euskarazko irrati publiko baten sorrera bultzatzea Radio France sare publikoaren barnean.

3) Telebista alorrean, FR3 Euskal Herriren eta Euskal Telebistaren arteko elkarlana garatu.

- Euskarazko seinalakuntza zabaltzea Iparraldeko eremu guztietan.

Azkenik, hizkuntz antolaketa orokor horren bideratzeko, bultzatzeko eta ebaluatzeko, Euskararen Kontseilu ofizial baten xutik ezartzea proposatzen du lurralde-eskema horrek. Euskal munduko aditu batzuek (hizkuntzalari, irakasle...) bai eta administrazioko eta botere publikoetako ordezkariak osatu beharko lukete erakunde profesional hori. Osoki beharrezkoa den egitura hori lehenbailehen eraikiko dela gutiziatzen da. Orduan, besteak beste hizkuntz politikaz arduratzen diren Hegoaldeko zerbitzuek solaskide egoki bat balukete Iparraldean.

Azpiarratzekoa da azken hitza Hautetsien Kontseiluaren esku dagoela, honek erabaki beharko baitu Garapen Kontseiluak proposatzen duen lurralde-eskema hori bere osotasunean onartzen duen ala ez. Erantzuna, oraiko ustez, 1996ko urtearen amaieran jakinaraziko digute hautetsiek.

EUSKARAREN HATSA: ERAKUSKETA BERRIA EUSKARAREN ZERBITZUKO

Ondarearen egunetan, Euskal Kultur Erakundeak plazaratu du euskara lematzat hartuz obratzen ari duen erakusketa-aren lehen partea.

Irisarrin agertuak izan diren lehen zatiek gai hauek azaltzen dituzte:

- Mendez Mende: euskararen historia.
- Azaletik mamira: euskararen ezaugarri nagusiak (hitzen ordena, aditza, deklinabidea etabar...), euskalkiak, euskara baturaren sorrera, Euskaltzaindia...
- Borondatez eta Legez: legediaren aldetik euskara zertan den Iparraldean zein Hegoaldean.
- Lau haizetara: euskara munduko hizkuntzen artean.

Bosgarren atal batek osatuko du laster erakusketa hau Euskara Gaurregun izenburuarekin hain zuzen. Tituluak dioenez, gaurko euskararen egoera aurkeztuko du taula honek, 1996ko inkesta soziolinguistikoaren emaitza nagusietan oinarrituz honek ekarriko duen informazioa.

Molde ebolutiboan asmatua den lan-tresna dugu erakusketa hau, gero labor batean, bertze gai batzuk ere sartzea pentsatzen baitute honen ekoizleek: euskara eta literatura, euskaraz komunikatzea, euskara gizarteratzea adibidez.

Erakusketa honen protagonista bat izanez gero, zaila zait honen balorapen zehatza egitea. Hala ere, elkarlan aberats baten ondorioa den tresna kultural eta pedagogiko elebidun hau (euskaraz eta frantsesez) Euskal Herri osoan eta Euskal Herritik kanpo merezi duela hedatzea iruditzen zait, oso era moderno eta erabilgarrian asmatua izan delako.

XIRRISTA-REN ONDOTIK, KOMETA

Nola ez bi hitzez agurtu eta txalotu *Kometa*-ren lehen airaztea! Gertakari garrantzitsua dudarik gabe. Jakina da, *Xirrista* aldizkaria kaleratuz, Euskal Kultur Erakundeak ildo berri hori ideki zuela. Orai, duela kasik hiru urte Hendaian finkatu den Xirristazaleak elkartearen eta berrikitan Irunen jaio den Letrazopa batasunaren eskutik datorkigu sail berri hau. Konpetentzia, borondatea baina ere nahiko kuraia behar dute argitaletxe gazte horren arduradunek gisa horretako bidea jorratzeko. Hain zuten *Kometa*-z mintza naiteke Euskararen Hatsa erakusketaz baino errazago. Zortzi urtetik gorakoentzat agitaratuko den bihilabetekariaren proiektua hurbiletik —eta bihoztetik— segitzen badut ere, ez naiz honen asmatzailea eta egilea. Kattalin Totorika eta Aintzane Lasarteren ardurapean, idazle, itzultzaile, margolari, irakasle eta beste hainbat jende ari dira liburu berriaren ontzen, ipuin luze bat daukala ardatz nagusi eta denborapasak, errezetak, txistekak, hiztegitxoak, besteak beste, osagai. Hitz batez, kalitate handiko liburuxka, Euskal Herriko gaztetxo guztientzat egina baina edozeinek atsegine-

kin irakur dezakeena edo zortzi urtetik beherakoei konda daitekeena.

Urte honen bukaeran, *Xirrista*-ren 48 ale kaleratuak izango dira, *Kometa*-ren lehen bi zenbakiak baita ere. Xede hau plazaratuz, Iparraldeak erakutsi dio Euskal Herri osoari eta bereziki Hegoaldeari, gai zela ere maila handiko kultur produktu batzuen bideratzeko eta eskaintzeko, euskararen modernitatea aldi bat gehiago frogatuz gainera.

Agian, proiektu honen iraunkortasunean finkatzeko, Hegoaldeak ekarriko dio hasiera honetan beharrezkoa duen sostengua, ume asko *Xirrista* eta *Kometa*-ren harpidedun eginez eta euskarazko ekoizpenek daukaten laguntza ekonomikoa segurtatuz. Euskaraz arituko den biharko irakurlegoaren moldatzen handizki lagunt baitezakete era honetako aldizkariak.

INAKI IRAZABALBEITIA

Euskal kulturaren munduan ezinegonaren zantzuak nabarmentak dira nonnahi. Kulturgintzan dihardugunok etorkizunaren kezka burutik ezin kendurik gabilta; atzera egiten ari ote gara? Euskal kulturaren mundua gogoetan murgilduta dago, ondorioz.

Egunkaria Sortzen elkartearen urte bukaerako ohizko bileran, batek baino gehiagok euskal kulturaren egoera, estatus eta etorkizunari buruzko kezkak jaulki zituen. Eztabaida eta iritzitruke aberasgarria gertatu zen eta horretan Euskal Idazleen Elkartean hausnarketa-prozesu bati ekitekotan zeudela berri eman ziguten. Euskal kultura eta euskara unibertso ez direla jakin genuen orduan eta unibertsoa izan ezean jai zeukatela etorkizunean. Teknologia berrien erronka aipatu zuen baten batek, komunikazioen munduan horrek ekarriko ei duen aldaketa, alegia. Kableko telebistaren auzian euskara hutsaren hurrengo izango dela jakinarazi ziguten eta ETBko txoritxoak ezer gutxi egin ahal izango duela komunikazio-arrano arrotzen aurrean. Ez zen panorama samurra, alajaina!